

İzmirli'nin Hâkîzâde'ye Reddiyesi Çerçevesinde Sarık Sarma ile İlgili Rivâyetlerin Değeri

Abdurrahman Kurt | 0000-0002-0670-0038 | abdurrahmankurt@ksu.edu.tr

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü,
Kahramanmaraş, Türkiye

ROD ID: 03gn5cg19

Öz

Osmanlı'nın son dönemi ile Cumhuriyet'in ilk dönemine tanıklık eden İsmail Hakkı İzmirli (1869-1946), Kur'ân ilimleri, kelâm, fıkıh, hadîs, felsefe ve mantık gibi pek çok alanda eser telif etmiş şahsiyetlerdendir. İzmirli, gerek çeşitli kurumlarda yürüttüğü muallimlik, müderrislik, müdürlük, müfettişlik ve azalık gibi görevlerle gerekse kaleme aldığı kitap ve makalelerle büyük bir mücadele vererek içinde bulunduğu devrin siyasî, sosyal, fikrî ve kültürel hayatında zuhûr eden problem ve meselelere çözüm üretip bu alanlarda önemli katkılar sağlamıştır. İzmirli'nin, *Sebîlürreşâd* ve *Cerîde-i İlmîyye* gibi önemli mecmualarda muhtelif konulara dair yazılar kaleme alması yaşadığı dönemin meselelerine bağımsız kalmadığını ortaya koymaktadır. Nitekim bu yazılardan biri de "Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?" ismiyle *Sebîlürreşâd* mecmuasında yayınlanan makale olup İzmirli bu makalesinde sarık sarmanın vâcib olduğunu dile getiren bir yazıya cevap vermiş, hadîs ve fıkıh ilmi çerçevesinde konunun tahlil ve tenkidini yapmıştır. Bu çalışmada da sarık sarmaya dair rivâyetler, İzmirli'nin Hâkîzâde'ye reddiyesi çerçevesinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler

Hadis, İzmirli, Sarık, Fıkıh, Rivâyet

Atıf Bilgisi

Kurt, Abdurrahman. "İzmirli'nin Hâkîzâde'ye Reddiyesi Çerçevesinde Sarık Sarma ile İlgili Rivâyetlerin Değeri" *Trabzon İlahiyat Dergisi* 10/1 (Haziran 2023), 305-320.

<https://doi.org/10.33718/tid.1270310>

Geliş Tarihi	: 24.03.2023
Kabul Tarihi	: 10.06.2023
Yayın Tarihi	: 30.06.2023
Değerlendirme	: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	: Yapıldı - iThenticate
Çıkar Çatışması	: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

The Value of Transmission About Wrapping the Imāma in Framework İzmirli's Refusal to Hakizade

Abdurrahman Kurt | 0000-0002-0670-0038 | abdurrahmankurt@ksu.edu.tr

Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Faculty of Theology, Basic Islamic Sciences,
Kahramanmaraş, Türkiye

ROD ID: 03gn5cg19

Abstract

Ismail Hakkı İzmirli who witnessed the last period of the Ottoman Empire and the first period of the Republic of Turkey, is one of the personalities who wrote articles in many fields such as Qur'anic sciences, kalām, fiqh, Ḥadīth, philosophy and logic. İzmirli worked as a teacher, professor, director, inspector and member in various institutions. He made significant contributions in these fields by making a great struggle with the books and articles he wrote, by producing solutions to the problems and issues that appeared in the political, social, intellectual and cultural life of the period he was in. The fact that İzmirli wrote articles on various subjects in important journals such as "Sebilürresad" and "Ceride-i İlmiyye" reveals that he was not independent of the issues of his time. As a matter of fact, one of these articles is an article that published in the journal "Sebilürresad" under the name of "Is it Wāḍjib for Every Muslim to Wrap the Imāma?" In this article, İzmirli, replied to an article which was state, that the Imāma is wāḍjib, and analyzed and criticizes the subject within the framework of the science of hadith and fiqh. In this study, İzmirli's article, which deals with the transmissions about the Imāma and the Imāma wrapping, is examined.

Keywords

Ḥadīth, İzmirli, Imāma, Fiqh, Transmission

Citation

Kurt, Abdurrahman. "The Value of Transmission About Wrapping the Imāma in Framework İzmirli's Refusal to Hakizade". *Trabzon Theology Journal* 10/1 (June 2023), 307-322.

<https://doi.org/10.33718/tid.1270310>

Date of Submission : 24.03.2023

Date of Acceptance : 10.06.2023

Date of Publication : 30.06.2023

Peer-Review : Double anonymized - Two External

Ethical Statement : It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Plagiarism Checks : Yes - iThenticate

Conflicts of Interest : The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support : The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Copyright & License : Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

Arapça'da genellikle “imâme” [عمامة] şeklinde ifade edilen sarık, kalensüve (fes), külah, takke gibi muhtelif başlıkların üzerine sarılmak suretiyle kullanılan bir çeşit baş giysisidir.¹ Kullanımı çok eskilere dayanan sarığın tarihte pek çok toplum tarafından yaygın olarak kullanıldığını söylemek mümkündür.

Kur'ân-ı Kerîm'de sarık hakkında herhangi bir ifade geçmemekle birlikte “Sabrettiğiniz ve Allah'a karşı gelmekten sakındığınız takdirde; onlar ansızın üzerinize gelseler bile Rabbiniz nişanlı beş bin melek size yardım eder”² âyetinde geçen müsevvim / مَسُوم (nişanlı) kelimesinin “sarıklı” manasında kullanıldığı rivâyet edilmiştir.³ Hadis kaynaklarında Allah Resûlü'nün (s.a.) ve ashabının da sarık sardıkları zikredilmektedir. Nitekim Câbir b. Abdullah'tan (ö. 78/697) nakledildiğine göre Mekke'nin fethinde Hz. Peygamber'in başında siyah bir sarık vardı.⁴ Bir diğer sahâbî Amr b. Hureys (ö. 85/704), Hz. Peygamber'i ucu omuzları arasında sarkan siyah bir sarıkla minberden insanlara hutbe irad ederken gördüğünü haber vermektedir.⁵ Abdullah b. Ömer'in (ö. 73/693) naklettiği bir rivâyete göre Hz. Peygamber sarık sardığı zaman ucunu omuzları arasından sarkıttı. Rivâyetin devamında İbn Ömer'in de bu şekilde yaptığı zikredilmektedir.⁶ Benzer şekilde Hz. Peygamber'in abdest alırken sarık üzerine mesh ettiğine dair rivâyetler mevcuttur.⁷ Sahâbeden Hz. Ali, Enes b. Mâlik, Abdullah b. Zübeyr, Ebû Ubeyde, Ebu'd-Derdâ, Berâ b. Âzib, Abdurrahman b. Avf gibi pek çok ismin sarık sardığı zikredilmektedir.⁸ Nitekim tâbiûn neslinin küçüklerinden Ubeydullah b. Ömer (ö. 147/764), tâbiûnun büyüklerini kastederek “Hocalarımız bize, Hz. Peygamber'in ashâbının sarık sardığını gördüklerini haber verdiler”⁹ demiştir. Sarığın Hz. Peygamber ve ashâbı tarafından kullanıldığının sabit olduğunu gösteren bu nakiller dışında kaynaklarda sarıkla ilgili çok sayıda rivâyete yer verilmiştir.¹⁰

Öte yandan sarık giymenin dinî hükmü ve sarıkla namaz kılmanın fazileti çerçevesinde farklı görüş ve yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu görüşleri özetle; gerek namazda gerekse namaz dışında sarık sarmanın sünnet olduğu, sadece namazda sarık sarmanın sünnet olduğu ve sarığın örf ve âdet kaynaklı olup dinî bir esasa dayanmadığı şeklinde üç grupta toplamak mümkündür.¹¹ Örneğin tanınmış Hanefî âlimlerinden Alî el-Kârî (ö. 1014/1605), Hz.

1 Bk. İbn Sîde, *el-Muhassas*, 4/82; Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-muhît*, 1141; Kettânî, *ed-Di'âme fi ahkâmi sünneti'l-imâme*, 3; Bozkurt, “Sarık”, 36/152.

2 Âl-i İmrân 3/125.

3 Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 6/36-37; İbn Ebî Hâtim, *Tefsîrül-Kur'âni'l-azîm*, 3/425-426; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 3/755-757; Yalçın, “Sarık/Fıkıh”, 36/154.

4 Müslim, “Hacc”, 451; Ebû Dâvûd, “Libâs”, 20; Tirmizî, “Cihâd”, 9.

5 Müslim, “Hacc”, 451-453; Ebû Dâvûd, “Libâs”, 20.

6 Tirmizî, “Libâs”, 11. Hz. Peygamberin sarık sardığına dair ayrıca bk. Muhittin Uysal, *Peygamber Günlerinde Giyim Kuşam ve Süslenme*, 102-105, 155-159; Haydar Güngör, “Hz. Peygamber (s.a.s.) Döneminde Kullanılan Kıyafetler”, 48-68.

7 Bk. Buhârî, “Vudû”, 48; Müslim, “Tahâret”, 81-83; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 54; Tirmizî, “Tahâret”, 75. Sarık üzerine mesh ile ilgili hadisler için bk. Musa Bağcı, “Sarık ve Çorap Üzerine Mesh Problemi”, 139-178.

8 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 12/537-541.

9 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 12/542.

10 Sarık ve sarık hakkındaki rivâyetler için bk. İbn Ebî Şerîf, *Savmu'l-ğamâme fi irsâli tarâfi'l-imâme*; Alî el-Kârî, *el-Mekâletü'l-azbe fi'l-imâmeti ve'l-azbe (Silâtü'l-cevâiz fi salâti'l-cenâiz içerisinde)*; Kettânî, *ed-Di'âme fi ahkâmi sünneti'l-imâme*.

11 Yalçın, “Sarık/Fıkıh”, 36/154.

Peygamber'in sarık sardığının neredeyse mânen mütevâtir olacak derecede sâbit olduğunu söylemektedir. Ona göre sarık sarmaya teşvik eden hadisler zayıf senedlerle gelmiş olsa da hepsi bir araya geldiğinde hasen ve hatta sahih mertebesine ulaşacak bir kuvvet hâsıl olur ki bu da sarık sarmanın müstehaplığını göstermektedir.¹² Bir diğer meşhur isim Şevkânî (ö. 1250/1834) de ilgili rivâyetler çerçevesinde sârik sarmanın müstehap olduğunu belirtmiştir.¹³ Aynı şekilde *ed-Di'âme fî ahkâmi sünneti'l-'imâme* adlı eseriyle sarık ve sarık hakkındaki rivâyetlere yer veren hadis âlimlerinden Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî (1857-1927), bu konuda vârid olan hadislerden hareketle sarığın İslâm'ın ve Müslümanların bir şiarı olduğunu dolayısıyla Hz. Peygamber'e uyarak giyilmesi gerektiğini dile getirmiştir.¹⁴ Buna karşın sarığın İslâmî bir simge olmayıp Araplara özgü bir elbise olduğuna dikkat çeken son dönem Mısırlı âlimlerden Muhammed el-Gazzâlî (1917-1996), faziletine dair nakledilen rivâyetlerin ise sıhhat açısından hiçbir kıymeti olmadığını söylemiştir.¹⁵ Bir diğer Mısırlı âlim Muhammed Ebû Zehre (1898-1974), Hz. Peygamber'in bıyık, sakal, sarık vs. gibi giyim-kuşamla ilgili uygulamalarının şeriatı beyan maksadıyla olmayıp içinde yaşadığı toplumun bir geleneği olarak yaptığı değerlendirmesinde bulunmuştur.¹⁶

1. İzmirli'nin "Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?" Adlı Makalesi

Sarık meselesi, Osmanlı ve Cumhuriyet devrini idrak etmiş çok yönlü ilim adamı İsmail Hakkı İzmirli (1869-1946) döneminde de tartışılmıştır. Sarık sarmanın vâcib olduğunu dile getiren Hâkîzâde Abdürrezzâk imzasını taşıyan yazıya cevap mahiyetinde bir makale kaleme alarak İzmirli de bu tartışmalara katılmıştır. Onun "Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?" başlığını taşıyan söz konusu makalesi *Sebîlürreşâd* mecmuasında "Usûl-i hadîs" üst başlığı altında 24 Receb 1432 Perşembe (18 Haziran 1914) tarihinde yayınlanmıştır.¹⁷

İzmirli, makalesine Hâkîzâde Abdürrezzâk'ın sarık hakkındaki yazısına yer vererek başlamıştır. Bu yazıda Hâkîzâde, Hz. Peygamber'in bütün müslümanlara sarığın gerekliliğinden bahsettiğini söylediği dört rivâyeti, peş peşe zikretmek suretiyle görüşünü ispat etmeye çalışmıştır. Akabinde ise serdettiği rivâyetleri birkaç cümle ile tek tek izah etmiştir.¹⁸ Hâkîzâde'nin sarık hakkındaki görüşüne cevaben İzmirli, "Hâkîzâde Abdürrezzâk Efendi her Müslümanın sarık sarması icâb eder davasında bulunuyor, davasını ehâdîs ile isbat etmek istiyor"¹⁹ sözleriyle giriş yaparak konuyu hadis usûlü ve fıkıh usûlü zâviyesinde ele almak suretiyle Hâkîzâde'yi sert bir dille tenkit etmiştir.

2. İzmirli'nin Makalesinde Yer Verdiği Rivâyetler ve Değerlendirmeleri

Sarık sarmanın gerekliliği çerçevesinde Hâkîzâde'nin naklettiği rivâyetlere bakıldığında -biri hariç- bunların temel hadis kaynaklarında yer almadığı görülmektedir. Aşağıda ilgi-

12 Alî el-Kârî, *el-Mekâletü'l-azbe*, 54-55.

13 Şevkânî, *Neylül'evtâr*, 3/419.

14 Kettânî, *ed-Di'âme*, 14.

15 Muhammed el-Gazzâlî, *es-Sünnetü'n-Nebeviyye*, 105.

16 Muhammed Ebû Zehre, *Usûlü'l-fikh*, 114-115.

17 İsmail Hakkı İzmirli, "Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?" *"Sebîlürreşâd"*, 12/301, 262-263. Ancak aldığı kapatma cezası sebebiyle *Sebîlürreşâd* mecmuasının 300. ve İzmirli'nin bu makalesinin de yer aldığı 301. sayıları *Sebîlünneccât* adıyla yayına çıkmıştır.

18 İzmirli, "Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?", 262.

19 İzmirli, "Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?", 262.

li rivâyetlere yer verilerek İzmirli'nin cevap mahiyetindeki tenkitleriyle birlikte bunların tahlil ve değerlendirilmesi yapılacaktır.

2.1. Sarığın Müslümanlar ile Müşrikler Arasında Ayırt Edici Olması Rivâyeti

Hâkîzâde'nin zikrettiği ilk hadis, Tirmizî (ö. 279/892) ile Ebû Dâvûd (ö. 275/889) tarafından tahrîc edilen Rûkâne b. Abdiyezîd el-Kureşî'nin (ö. 42/662) Hz. Peygamber'den naklettiği "Bizimle müşrikler arasındaki fark, başlıklar üzerindeki sarıklardır."²⁰ rivâyetidir.

Hâkîzâde'ye göre sarığın müslüman ile gayr-i müslimler arasında ayırt edici bir özellik olduğunu beyan eden bu hadisten açıkça anlaşılmaktadır ki sarık, sadece ulemaya mahsus olmayıp bütün müslümanlara ait bir kisvedir. Ayrıca sarığın halktan esirgenip ulemaya mahsus bir kisve olarak görülmesinin cimrilik ve kıskançlığın en yüksek derecesi olduğuna dikkat çeken Hâkîzâde, ulemanın böyle bir sifata razı olmayacağını belirtmiştir.²¹ İzmirli, Hâkîzâde'ye cevaben bu hadis hakkında senedde yer alan Muhammed b. Rûkâne hakkında Buhârî'nin (ö. 256/870) "meçhul", Zehebî'nin (ö. 748/1348) "Bu sened sahih değildir" ve Sehâvî'nin (ö. 902/1497) ise "vâhî" şeklindeki görüşlerini naklederek rivâyetin zayıf olduğunu ve onun böyle zayıf bir rivâyetten hüküm ortaya koymak suretiyle hata ettiğini belirtmiştir.²²

Tirmizî ve Ebû Dâvûd'un, Kuteybe b. Saîd – Muhammed b. Rebîa – Ebu'l-Hasan el-Askalânî – Ebû Ca'fer b. Muhammed b. Rûkâne – Muhammed b. Rûkâne – Rûkâne isnadıyla naklettiği bu rivâyetin senedi incelendiğinde bazı râvilerin meçhul olması sebebiyle pek çok âlim tarafından sahih olmadığı belirtilmiştir. Nitekim Tirmizî, "hadîsün garîbün"²³ şeklinde sıhhat değerlendirmesinde bulunduğu bu rivâyetin isnadının kuvvetli olmadığını, Ebu'l-Hasan el-Askalânî ile İbn Rûkâne'nin meçhul râviler olduğunu belirtmiştir.²⁴ Keza Buhârî, ilgili rivâyetin senedinde yer alan râvilerden bazılarının birbirinden semânın bilinmediğini, dolayısıyla isnadının meçhul olduğunu söylemiştir.²⁵ Zehebî, zayıf râvilere tahsis ettiği *Mizânü'l-i'tidâl*'inde Muhammed b. Rûkâne'den bahsederken onun naklettiği bu rivâyetin sahih olmadığını belirtmiş meçhul bir râvi Ebu'l-Hasan'ın bu rivâyetle ondan teferrüdüne dikkat çekmiştir.²⁶ Ayrıca Muhammed b. Rûkâne ve Ebu'l-Hasan dışında seneddeki isimlerden Ebû Ca'fer b. Muhammed b. Rûkâne'nin de meçhul olduğu zikredilmiştir.²⁷ Nitekim İbn Hibbân (ö. 354/965), Muhammed b. Rûkâne'yi zikrederken oğlu Ebû Ca'fer'in ondan rivâyette bulunduğunu ancak bu isnadına itimadının olmadığını belirtmiştir.²⁸ Bununla birlikte Ali el-Kârî ise Tirmizî dışında Ebû Dâvûd'un da rivâyeti tahrîc edip hakkında sükût etmiş olmasını göz önünde bulundurarak isnadın ihticaca elverişli

20 Tirmizî, "Libâs", 40; Ebû Dâvûd, "Libâs", 20. Ayrıca bk. Ebû Ya'lâ, *Müsnedü Ebî Ya'lâ*, 2/206; Tâberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 5/71; Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, 3/553.

21 İzmirli, "Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?", 262.

22 İzmirli, "Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?", 263.

23 Tirmizî'nin hadis sonlarında yaptığı sıhhat değerlendirmeleri nüshalar arasında farklılık arz ettiğinden bu hadise ait değerlendirme bazı nüshalarda "hadîsün hasenün garîbün" şeklinde yer almaktadır. Bk. Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, 367.

24 Tirmizî, "Libâs", 40.

25 Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, 1/82.

26 Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/116; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 5/99.

27 Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 5/229; İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, 554.

28 İbn Hibbân, *Kitâbü's-Sikât*, 5/360.

olabileceğini dile getirmiştir.²⁹ Öte yandan Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî,³⁰ Mübârekpûri (1865-1935),³¹ Nâsirüddîn el-Elbânî (1914-1999),³² Şuayb el-Arnaût (1928-2016)³³ gibi muasır âlimler de rivâyetin zayıf olduğuna dikkat çekmişlerdir.

2.2. Sarıkla Kılınan Namazın Sarıksız Kılınan Namazdan Faziletli Olduğu Rivâyeti

Hâkîzâde'nin yer verdiği ikinci rivâyet, Abdullah b. Ömer'in (ö. 73/693) Hz. Peygamber'den naklettiği "Sarıkla kılınan nafîle veya farz namaz, sarıksız kılınan yirmi beş namaza denktir. Sarıkla kılınan cuma namazı, sarıksız kılınan yetmiş cuma namazına denktir. Melekler sarıklıların cumasına katılır ve güneş batıncaya kadar onlara dua ederler."³⁴ şeklindeki rivâyettir.

Bu rivâyetin izahında Hâkîzâde'ye göre "zerre kadar dahi olsa hayır ve şer adına her kim ne yaptıysa karşılığını görecektir"³⁵ şeklindeki ilâhî ikaz göz önünde bulundurulduğunda cennetin en yüksek mertebesine ulaşmak için günah ve kötü sayılabilecek en cüz'î ve sıradan şeyleri terk etmek gerekir. Dolayısıyla ona göre sarıkla namaz kılmanın ne kadar faziletli olduğunu gösteren hadisteki müjde ortada iken hiçbir müslümanın kalkıp da yirmi beş veya yetmiş namazlık sevaptan mahrum kalmayı arzu etmesi tasavvur edilemez. Ayrıca sair müslümanların bu kadar sevaptan mahrum kalmalarını isteyip sarığın yalnızca kendilerine ait olduğunu söyleyecek bir âlimin de olamayacağını belirtir.³⁶ İzmirli, Hâkîzâde'ye verdiği cevapta sarıkla namaz kılmanın fazileti hakkında nakledilen bu rivâyetle ilgili mevzûât müelliflerinin uydurma olduğuna dair görüşlerini zikrettikten sonra böylesine mevzû bir rivâyetle hüküm çıkarmaya kalkışmanın hadis usûlüyle alay etmek anlamına geldiğine dikkat çekmektedir.³⁷

İbn Hacer (ö. 852/1449), İbn Neccâr'ın Muhammed b. Mehdî el-Mervezî – Ebû Bişr b. Seyyâr – Abbâs b. Kesîr el-Kureşî – Yezîd b. Ebî Habîb – Mehdî b. Meymûn – Sâlim b. Abdullah – Abdullah b. Ömer tarikiyle naklettiği bu rivâyetin uydurma olduğunu belirtir. İbn Hacer, seneddeki Muhammed b. Mehdî, Ebû Bişr b. Seyyâr, Abbâs b. Kesîr ve Mehdî b. Meymûn'un meçhul râviler olduğuna dikkat çekse de problemin hangi râviden kaynaklandığını bilemediğini ekler.³⁸ Elbânî, akl-ı selimin kabul etmeyeceği derecede mübalağalı bir mükâfat içerdiği için İbn Hacer'in bu rivâyeti mevzû saydığını söyleyerek metin eksenli bir tenkitte bulunduğunu belirtmiştir. Aksi takdirde İbn Hacer, senedde itham edilmiş râvi bulunmadığından bu rivâyeti sadece zayıf diye nitelendirmekle yetinirdi.³⁹ Ayrıca Sehâvî,

29 Ali el-Kârî, *Mirkâtü'l-mefâtîh*, 8/147.

30 Kettânî, *ed-Di'âme*, 7.

31 Mübârekpûri, *Tuhfetü'l-ahvezi*, 5/492-493.

32 Elbânî, *Da'îfü Süneni't-Tirmizî*, 168-169; *Da'îfü Süneni Ebî Dâvûd*, 331.

33 Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd* (Şuayb el-Arnaût'un notu), 6/177.

34 İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 37/354-355; İbn Hacer, *el-Ğarâibü'l-mültekata*, 5/392-395; *Lisânü'l-Mîzân*, 4/413-414.

35 ez-Zilzâl 99/7-8.

36 İzmirli, "Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?", 262.

37 İzmirli, "Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?", 263.

38 İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 4/413-414; İbn Hacer, meçhul olduğunu söylediği Mehdî b. Meymûn'un Buhârî ve Müslim râvilerinden Ebû Yahya Mehdî b. Meymûn el-Basrî ile karıştırılmamasını da özellikle belirtir.

39 Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'z-za'ife ve'l-mevzû'a*, 1/251.

Süyûtî (ö. 911/1505), İbn Arrâk (ö. 963/1556), Aclûnî (ö. 1162/1749), Şevkânî (ö. 1250/1834), Muhammed el-Hût (ö. 1276/1860) gibi âlimler de ilgili rivâyetin uydurma olduğunu belirtmişlerdir.⁴⁰

2.3. Sarığın Arapların Değerini Gösterdiğine Dair Rivâyet

Hâkîzâde'nin sarığa dair zikrettiği üçüncü rivâyet ise Deylemî'nin (ö. 509/1115), *Firdevsü'l-ahbâr* adlı eserinde yer verdiği İbn Abbâs (ö. 68/687) tarafından nakledilen “Sarık Arapların tâcidir, onu bıraktıkları zaman izzetlerini de yitirirler” merfû rivâyetidir.⁴¹

Hâkîzâde, bu rivâyetin gayba yönelik bir haber olduğunu dolayısıyla Arapların izzet ve refahlarının sarık sarmakla devam ettiğini, ne var ki sarık ile sair farz ve sünnetleri terk ettikleri vakit hâkim konumundan mahkûmiyete, izzetten zillete düştüklerini düşünmektedir. Ayrıca Osmanlı'yı buna örnek gösteren Hâkîzâde'nin, onların farz ve sünnetlere devam etmeleri özellikle de sarık sarmaya gösterdikleri itinayla büyük büyük kavuklar giymekle cihana hükmettiklerini, daha sonra ise bunları unutup terk etmekle bugünkü duruma geldiklerini ifade etmesi hayli dikkat çekicidir. Bu sebeple ona göre sarığın her müslüman ferde lazım olduğu gibi refah ve mutlulukta da önemli bir rol oynadığı muhakkaktır.⁴² İzmirli, söz konusu bu rivâyetin bütün tariklerinin zayıf olduğunu üstelik Beyhakî (ö. 458/1066) tarafından İbn Şihâb ez-Zührî'nin (ö. 124/742) sözü olarak tahrîc edildiğini söylemiştir. Bu sebeple Zührî'nin sözünün hadis olarak gösterilmesine tepki gösteren İzmirli, bunun büyük bir gaflet olduğunu söyleyerek Hâkîzâde'yi eleştirmiştir.⁴³

Araştırma neticesinde rivâyetin isnadında bulunan Attâb b. Harb'ın, münekkit âlimler tarafından cerh edildiği görülmektedir. Buhârî ve Ebû Hâtim er-Razî (ö. 277/890), Ebû Hafs Amr b. Ali el-Fellâs'ın (ö. 249/864) Attâb'ı zayıf kabul ettiğini zikrederler.⁴⁴ Attâb'ın sika râvilerden naklettiği rivâyetlerde teferrüd ettiğini belirten İbn Hibbân ise bu tarz rivâyetlerinin delil olamayacağına işaret etmiştir.⁴⁵ Seneddeki isimlerden Ubeydullah b. Ebî Humeyd de cerh ve ta'dîl âlimlerinin ittifakıyla zayıf kabul edilmiştir. Nitekim Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) tarafından hadisinin terk edildiği belirtilen⁴⁶ bu râviden Yahya b. Maîn ve Abdurrahman b. Mehdî'nin (ö. 198/813) de hadis rivâyet etmekten sakındıkları zikredilmiştir.⁴⁷ Kezâ Buhârî, Ebû Hâtim er-Râzî, Ebû Dâvûd, Nesâî (ö. 303/915), Dârekutnî (ö. 385/995), İbn Hibbân gibi pek çok muhaddis Ubeydullah'ın münker ve zayıf bir râvi olduğunu dile getirmişlerdir.⁴⁸ Ayrıca İzmirli'nin belirttiği üzere ilgili rivâyet, Beyhakî tarafından İbn Şihâb ez-Zührî'nin sözü şeklinde de tahrîc edilmiştir.⁴⁹ Sehâvî, farklı lafızlarla nakledilen bu ri-

40 Sehâvî, *el-Makâsîdü'l-hasene*, 313; Süyûtî, *ez-Ziyâdât 'ale'l-mevzûât (Zeylü'l-Leâli'l-masnâa)*, 428-429; İbn Arrâk, *Tenzîhü's-şerîa*, 2/124; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2/23; Şevkânî, *el-Fevâidü'l-mecmûa*, 187; Muhammed el-Hût, *Esne'l-metâlib*, 171.

41 Deylemî, *Firdevsü'l-ahbâr*, 3/117; İbn Hacer, *el-Çarâibü'l-mültekata*, 5/887-889.

42 Bk. İzmirli, “Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?”, 262.

43 İzmirli, “Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?”, 263.

44 Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, 7/55; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 7/12.

45 İbn Hibbân, *Kitâbü'l-mecrûhin*, 2/181; Râvinin zayıf olduğuna dair ayrıca bk. Ukaylî, *Kitâbü'd-Du'afâi'l-kebir*, 3/330-331; Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl*, 3/32; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 5/367-368; Kettânî, *ed-Di'âme*, 6.

46 İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 5/313.

47 İbn Adî, *el-Kâmil fi du'afâi'r-ricâl*, 7/274.

48 Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 19/29-31; Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl*, 3/7; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/9.

49 Beyhakî, *Şu'abu'l-îmân*, 5/176.

vâyetin bütün tariklerinin zayıf olduğunu belirtmiş,⁵⁰ Münâvî (ö. 1031/1622) de rivâyetin zayıflığına işarette bulunmuştur.⁵¹

2.4. Sarığın Her Dolmasına Bir Nur Verileceği Rivâyeti

Hâkîzâde'nin sarık meselesine dair zikrettiği son rivâyet Süyûtî'nin *el-Câmi'u's-sağîr*'de yer verdiği Rûkâne b. Abdiyezîd'den nakledilen "Başlık üzerindeki sarık, bizimle müşrikler arasını ayırıcıdır. (Kişiye) başına sardığı her bir dolama sebebiyle kıyamet gününde bir nur verilecektir."⁵² Görüldüğü üzere bu rivâyet, yukarıda zikri geçen birinci rivâyetten farklı olarak "başa sarılan sarığın her bir dolaması için kıyamette bir nur verileceği" ziyadesini içermektedir.

Hâkîzâde, sarığın her bir dolmasına bir nur verileceğini belirten bu rivâyetten hareketle sarığı uzun ve büyük olan müslümanın kıyamet günü elde edeceği nurun da o derece büyük olacağı açıklamasında bulunmuştur. Bu açıklamadan sonra Hâkîzâde, zikrettiği rivâyetlerden hareketle her müslümanın sarık sarmasının gerekli olduğunu dile getirerek sözlerini sonlandırmıştır.⁵³ İzmirli ise Sehâvî'nin sarığın faziletine dair vârid olan bütün rivâyetler hakkında söylediği "Her biri, bir diğerinden daha zayıftır" cümlesini zikrederek ilgili rivâyeti tenkit etmiştir.⁵⁴ Kettânî, rivâyetin isnadının şiddetli zayıf olduğu değerlendirilmesinde bulunurken⁵⁵ Elbânî ise konuya dair İbn Hacer el-Heytemî'nin (ö. 974/1567), "Şayet bu hadis şiddetli zayıf olmasaydı sarığın büyüklüğü hakkında bir delil olurdu" şeklindeki sözlerine yer verdikten sonra sarıktaki dolamanın çok olmasının Hz. Peygamber'in sünnetiyle bağdaşmadığını söyleyerek ziyade kısmın bâtil olduğunu dile getirmiştir.⁵⁶ İzmirli, ayrıca sarığın dolmasına dair Enes b. Mâlik'ten (ö. 93/711) nakledildiği zikredilen "Sarığın dolması üzerine yapılan secdeyle kılınan namaz, Allah yolunda yapılan gazvenin sevabına denktir"⁵⁷ şeklindeki rivâyetin uydurma olduğunu belirtmiştir.⁵⁸ Rivâyetin isnadında yer alan İbrahim b. Abdullah b. Abdürrezzâk'ın kezzâb, münkerü'l-hadîs bir râvi olduğunu söyleyen hadis münnekkitleri, ilgili rivâyetin onun tarafından uydurulduğuna işaret etmişlerdir.⁵⁹

2.5. İzmirli'nin Sarıkla İlgili Zikrettiği Diğer Rivâyetler

Hâkîzâde'nin zikrettiği söz konusu rivâyetler dışında "Sarıkla kılınan iki rekât namaz, sarıksız kılınan yetmiş rekattan daha hayırlıdır"⁶⁰, "Sarıklar mü'min için vakar, Araplar için izzettir. Araplar, sarıklarını çıkarınca izzetlerini bırakmış olurlar"⁶¹, "Sarık sarınız ki hilmî-

50 Sehâvî, *el-Makâsîdü'l-hasene*, 345.

51 Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 4/515.

52 Süyûtî, *el-Câmi'u's-sağîr*, 353 (no: 5725).

53 Bk. İzmirli, "Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?", 262.

54 Bk. İzmirli, "Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?", 263.

55 Kettânî, *ed-Dî'âme*, 7.

56 Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'z-za'ife ve'l-mevzû'a*, 3/362.

57 İbn Adî, *el-Kâmil fi du'afâi'r-ricâl*, 1/44.

58 İzmirli İsmail Hakki, "Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?", 263.

59 İbn Hibbân, *Kitâbü'l-mecrûhîn*, 1/117-118; İbn Adî, *el-Kâmil fi du'afâi'r-ricâl*, 2/43-44; İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'd-Du'afâ ve'l-metrûkîn*, 1/41; Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl*, 1/79. Ayrıca bk. İbn Arrâk, *Tenzihu's-şerîa*, 2/124; Şevkânî, *el-Fevâidü'l-mecmûa*, 188.

60 Deylemî, *Firdevsü'l-ahbâr*, 2/391; İbn Hacer, *el-Ğarâibü'l-mültekata*, 4/626-627; Süyûtî, *el-Câmi'u's-sağîr*, 273 (no: 4468).

61 Deylemî, *Firdevsü'l-ahbâr*, 3/117; İbn Hacer, *el-Ğarâibü'l-mültekata*, 5/889-891.

niz artsın”⁶², “Sarık sarınız, zira o meleklerin simasıdır. Onları sırtınıza sarkıtınız”⁶³ gibi sarı-ğın fazileti hakkında daha başka rivâyetlerin de varlığına dikkat çeken İzmirli, ne var ki tüm bu rivâyetlerin sıhhat açısından birtakım problemler ihtiva ettiğini belirtmiştir.⁶⁴ Nitekim sarıkla kılınan namazın fazileti hakkında Câbir b. Abdullah’tan nakledilen “Sarıkla kılınan iki rekat namaz, sarıksız kılınan yetmiş rekattan daha hayırlıdır” rivâyeti hakkında Münâvî, senedde yer alan Târik b. Abdurrahman el-Kureşî’nin zayıf kabul edildiğine bundan dolayı da Sehâvî’nin bu rivâyetin sabit olmadığına hükmettiğine işaret etmektedir.⁶⁵ Oysa İclî (ö. 261/875), İbn Hibbân, Zehebî ve İbn Hacer bu râvinin güvenilir olduğunu belirtmişlerdir.⁶⁶ Bu sebeple rivâyetteki illetin Târik b. Abdurrahman’dan değil Elbânî’nin de belirttiği üzere seneddeki bir diğer isim Ebû Ca’fer Ahmed b. Sâlih eş-Şummûmî’den kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Zira İbn Hibbân, hadisçilerin kendisinden hadis yazmadıkları Ebû Ca’fer Ahmed b. Sâlih’in naklettiği haberlerden sakınmak gerektiğine dikkat çekmiştir.⁶⁷ İbn Hibbân, başka bir yerde de Yahyâ b. Maîn’in (ö. 233/848) bu râviden kezzâb diye bahsedip onun hadis uydurduğunu söylediğini zikretmektedir.⁶⁸ Süyûtî’nin bu rivâyete mevzû hadislere dair eseri *Zeylül-Leâli’l-masnûa*’sında yer vermesi gerekirken *el-Câmi’u’s-sağîr*’inde zikretmesini tenkit eden Elbânî, kesin bir dille söz konusu bu rivâyetin uydurma olduğuna hükmetmiştir.⁶⁹

Deylemî’nin İmran b. Husayn’dan (ö. 52/672) naklettiği “Sarıklar mü’min için vakar, Arablar için izzettir. Araplar, sarıklarını çıkarınca izzetlerini bırakmış olurlar” rivâyetinin de benzer şekilde Ömer b. Nebhân adlı râviden dolayı zayıf olduğu görülmektedir. Nitekim Buhârî, Ahmed b. Hanbel, Ebû Hâtim, İbn Hibbân ve daha başka münekkitler meşhur kimse-lerden münker rivâyetler naklettiği söylenen Ömer’i cerh etmişlerdir.⁷⁰

Üsâme b. Umeyr el-Hüzelî (ö. ?) ve İbn Abbâs tarikiyle nakledilen “Sarık sarınız ki hilminiz artsın” şeklindeki rivâyet ise şiddetli zayıf olup isnadında yer alan Ubeydullah b. Ebî Humeyd, münekkitler tarafından cerh edilmiştir. Nitekim Buhârî bu rivâyet hakkında ne düşündüğünü soran Tirmizî’ye, Ubeydullah’ın hadisleri terk edilmesi gereken zayıf bir râvî olduğunu dolayısıyla ondan rivâyette bulunmadığı yanıtını vermiştir.⁷¹ Aynı şekilde Yahyâ b. Maîn, Ahmed b. Hanbel, Nesâî, İbn Hibbân bu râvinin metrûk olduğunu belirtmişlerdir.⁷² Her ne kadar Hâkim en-Nîsâbü’rî (ö. 405/1014), *el-Müstedrek*’te ilgili rivâyete yer verip isnadının sahih olduğunu belirtse de Zehebî, Ubeydullah’tan dolayı onun bu tashihinin isabetli olmadığına dikkat çekmiştir.⁷³ Ayrıca İbnü’l-Cevzî’nin (ö. 597/1201) rivâyeti *Mevzûât*’ında

62 Tâberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir*, 1/194; Hâkim en-Nîsâbü’rî, *el-Müstedrek*, 4/235; Beyhakî, *Şu’abu’l-îmân*, 5/175-176; Heysemî, *Keşfü’l-estâr an zevâidi’l-Bezzâr*, 3/362.

63 Tâberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir*, 12/383; Beyhakî, *Şu’abu’l-îmân*, 5/176.

64 İzmirli, “Her Müslüman’ın Sarık Sarması Vâcib midir?”, 263.

65 Münâvî, *Feyzü’l-kadîr*, 4/49.

66 Bk. İclî, *Târîhu’s-sikât*, 233; İbn Hibbân, *Kitâbü’s-Sikât*, 4/395; Zehebî, *el-Kâşif*, 1/511; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, 223.

67 İbn Hibbân, *Kitâbü’l-mecrûhîn*, 1/163-164.

68 İbn Hibbân, *Kitâbü’s-Sikât*, 8/25-26; İbn Hacer, *Lisânü’l-Mizân*, 1/484.

69 Bk. Elbânî, *Silsiletü’l-ehâdisi’z-za’ife ve’l-mevzû’a*, 1/251-252; 12/446-448.

70 İbn Hibbân, *Kitâbü’l-mecrûhîn*, 2/62; Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, 3/236-237; İbn Hacer, *Tehzibü’t-Tehzib*, 4/301-302.

71 Ebû Tâlib el-Kâdî, *İlelu’t-Tirmizî el-kebir*, 294-295.

72 İbn Hibbân, *Kitâbü’l-mecrûhîn*, 2/31; İbn Adî, *el-Kâmil fi du’afâ’ir-ricâl*, 7/273-275; Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, 3/7.

73 Hâkim en-Nîsâbü’rî, *el-Müstedrek* (Zehebî’nin *Telhis*’i ile birlikte), 4/235.

yer vermesine,⁷⁴ Süyûtî farklı tarihlerinin olduğunu söyleyerek karşı çıkmıştır.⁷⁵

Taberânî'nin (ö. 360/971) İbn Ömer ve Beyhakî'nin ise Ubāde b. Sâmit (ö. 34/654) tarihiyle naklettiği "Sarık sarınız, zira o meleklerin simasıdır. Onları sırtınıza sarkıtınız" rivâyetinin de isnadındaki cerh edilmiş râvilerden ötürü hadis âlimleri tarafından sahih kabul edilmemiştir. Zehebî, Taberânî rivâyetinin isnadında yer alan Muhammed İbnü'l-Ferrec el-Mısrî isimli râvinin biyografisinde onun münker rivâyetler naklettiğini söylemiş ve ardından bu rivâyeti örnek olarak göstermiştir.⁷⁶ Beyhakî rivâyetinde de benzer bir durum söz konusu olup seneddeki isimlerden Ahves b. Hakîm de zayıf olmakla cerh edilmiştir.⁷⁷ Sehâvî ve Süyûtî rivâyetin zayıf olduğuna hükmederken Mübârekpûrî uydurma olduğu kanaatindedir.⁷⁸

3. İzmirli'ye Göre Hadislerin Anlaşılması ve Sıhhatinin Tespitinde Hadis Usûlü ve Fıkıh Usûlünün Önemi

Dine dair meselelerin bilinmesi, anlaşılması ve hükümlerinin belirlenmesinde hadis usûlü ve fıkıh usûlü, İslâmî ilimler içerisinde önemli bir yere ve işleve sahiptir. Ancak sağlam ve doğru bir sonuca ulaşmak için de her iki disiplinin birbirine ihtiyacı olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Ne var ki yeterince göz önünde bulundurulmayan bu gerçeğin zaman zaman ihmal edildiği görülmektedir. Bu sebeple tarihi süreçte pek çok âlim, hadis-fıkıh bütünlüğünü vurgulayarak bu iki ilmin birbirinden bağımsız düşünülmemesi gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Nitekim hadisi temele, fıkıh ise binaya benzeten Hattâbî (ö. 388/998), temelsiz bir binanın yıkılacağı, binadan mahrum bir temelin ise çukurdan öteye gitmeyeceğini söyleyerek bu hususa işaret etmiştir.⁷⁹ Muasır isimlerden Yusuf el-Karadâvî (1926-2022) de hâlihazırda devam eden bu probleme dikkat çekmiştir. Muhtelif çalışmalarında hadisle iştigal edenlerin, fıkıh ve fıkıh usûlünü; fıkıhla uğraşanların da hadis ve hadis usûlünü bilmelerinin gerekliliği üzerinde duran Karadâvî, bu meselenin doldurulması gereken ilmi eksikliklerden biri olduğuna dikkat çekmiştir.⁸⁰

İzmirli de Hâkîzâde'ye cevabında öncelikle bu iki ilim dalının ehemmiyeti üzerinde durmuştur. Bu bağlamda hadis usûlünü şer'î ilimlerin önemli esaslarından biri olarak görmüş, bu ilme vâkıf olmadan hadislerden mana çıkarılamayacağını, çıkarılmaya çalışılsa dahi bunda isabet edilemeyeceğini, hataya düşüleceğini belirtmiştir. Aynı şekilde fıkıh namına bir şey söyleyebilmek için hadis usûlünün bile yeterli olmadığını ayrıca fıkıh usûlünü bilmenin şart olduğunu vurgulamıştır.⁸¹ Hâkîzâde'nin sarık hakkındaki görüşlerinin "usûlsüzlük, vusûlsüzlüktür" ilkesinin güzel bir örneğini teşkil ettiğine dikkat çeken İzmirli, açıkça onun metodolojiden bihaber olduğunu dile getirmektedir. İzmirli, Hâkîzâde'ye verdiği cevapla

74 İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, 2/242.

75 Süyûtî, *el-Leâli'l-masnû'a*, 2/259-260. Rivâyet hakkındaki değerlendirmeler için ayrıca bk. Kettânî, *ed-Dî'âme*, 10-11.

76 Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/236.

77 İbn Adî, *el-Kâmil fi du'afâi'r-ricâl*, 2/338-339; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 1/178.

78 Sehâvî, *el-Makâsîdü'l-hasene*, 345-346; Süyûtî, *el-Câmi'u's-sağır*, 343 (no: 5541); Mübârekpûrî, *Tuhfetü'l-ahvezi*, 5/418.

79 Hattâbî, *Meâlimu's-Sünen*, 1/3.

80 Karadâvî, *Sünneti Anlamada Yöntem*, 167-168; *Kur'ân ve Sünnet Işığında İslâm Fıkıhını Yeniden Okumak*, 77. Ayrıca bk. Köktaş, *Fıkıh ve Hadis ya da Doktor ve Eczacı*, 15-20.

81 İzmirli İsmail Hakkı, "Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?", 262-263.

bir yönüyle kendi zamanında yaygın bir hâl alan usulsüzlük furyasından yakınmakta ve buna dikkat çekmektedir. Nitekim hadis usûlü prensiplerini bilmeden, şeriatın maksat ve inceliklerini kavramadan, âlimlere kulak asmadan hadislerden hüküm çıkarmanın moda hâline geldiğini ve bunun neticesinin ise ifrat veya tefrit şeklinde tezahür eden sapmalara sebebiyet verdiğini söylemektedir.⁸²

İzmirli'ye göre hadis ve fıkıh metodolojisinden yoksun olanların görüşlerinin ilim ehli nazarında bir kıymeti yoktur ancak toplumdaki olumsuz izdüşümü düşünülüğünde dinî konularda ehliyetsiz olup sorumsuzca davranan bu tarz kimselere karşı susmayıp cevap vermek gereklidir.⁸³ Bundan dolayı ona göre Hâkîzâde, sahih hadis ile zayıf hadisi birbirinden ayırt edecek hadis usûlü birikimine sahip olmayıp salt hadislerle bakıp onlardan hüküm çıkararak bir kimsedir. Zira eğer onun usûl bilgisi olsaydı davasını ispat sadedinde zikrettiği hadislerin ihticaca elverişli rivâyetler olamayacağını bilirdi.⁸⁴

İzmirli, konuya dair rivâyetlerin değerlendirmesini yaptıktan sonra sonuç itibarıyla sarığın güzel bir kisve olmakla birlikte müslümanlığın kisve ile olmadığını belirtir. Akabinde sarık meselesi üzerinden Hz. Peygamber'in fiillerinin bağlayıcılığını tespit hususunda sünnet-i zevâid ve sünnet-i hüdüâ ayırımına dikkat çeker. Bilindiği üzere Hanefî usûlcüler sünneti, *sünnet-i hüdüâ* ve *sünnet-i zevâid* şeklinde ikili bir taksime tabi tutmuşlardır. Sünnet-i hüdüâyı yapılmasında sevap ve hidâyet, terkinde ise ceza ve dalâlet olan sünnet; sünnet-i zevâidi ise yapılması güzel olmakla birlikte terki durumunda sakınca bulunmayan (mübah) sünnet şeklinde tarif etmişlerdir. Cemaatle namaz, ezan ve kâmet gibi fiiller birinci kısma; yeme, içme, giyinme, oturma ve kalkma gibi Hz. Peygamber'in beşerî davranışlarına delâlet eden fiiller ise ikinci bölüme örnek teşkil etmektedir.⁸⁵ Bu bağlamda İzmirli, sarık sarmanın âdete dayalı bir fiil olmasından ötürü sünnet-i zevâid kısmına girdiğini, dolayısıyla bu fiili işlemin iyi bir davranış olduğu ancak terk etme durumunda ise dinen azarlanma ve kınanmanın olmadığını ifade etmektedir.⁸⁶ İzmirli, Hâkîzâde'ye hadis usûlü ve fıkıh usûlü öğrendikten sonra hadislerden mânâ ve hüküm istinbatında bulunmaya heves etmesini aksi takdirde böyle bir yetkinliğe sahip değilse bu alanda uzman ilim erbabının sözlerini anlamaya gayret göstermesini tavsiye ederek makalesini sonlandırmaktadır.⁸⁷

Sonuç

Osmanlı ve Cumhuriyet devrine tanıklık etmiş çok yönlü düşünürlerden İsmail Hakkı İzmirli, yaşadığı dönemde İslâm ilim kültürünün gelişmesine önemli katkılar sunmuştur. İçinde bulunduğu devri yakından takip etmekle kalmayan İzmirli'nin, döneminde üzerinde konuşulan ve tartışılan meselelerin anlaşılması ve çözümünde ortaya koyduğu çabanın etkisi günümüze kadar devam edegelmiştir. Bu bağlamda İzmirli, tartışma konusu olmuş sarık meselesini İslâm âleminin dinî, siyasî, içtimâî ve ilmî meselelerine yer vermeyi hedef

82 İzmirli, "Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?", 262-263; Yahya Macit, "Son Dönem İslam Hukukçularından: İzmirli İsmail Hakkı (1868-1946)", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 6 (2005), 264-265

83 İzmirli, "Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?", 263.

84 İzmirli, "Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?", 263.

85 Serahsî, *Usûlü's-Serahsî*, 1/114; Sakallı, "Hüdüâ Sünnet-Zevaid Sünnet Ayırımı", 48-50; Erdoğan, *Vahiy-Akil Dengesi Açısından Sünnet*, 260-261.

86 İzmirli İsmail Hakkı, "Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?", 263.

87 İzmirli İsmail Hakkı, "Her Müslüman'ın Sarık Sarması Vâcib midir?", 263.

edinmiş devrin mecmualarından *Sebîlürreşâd*'da köşesine taşımıştır. Sarığın vâcib olduğunu dile getiren Hâkîzâde isimli zâta cevaben eleştirel bir üslupla yazmış olduğu bu yazısında ilgili konuyu tahlile tabi tutmuştur.

Gerek Hâkîzâde'nin sarığın vücûbiyetine dair delil olarak kullandığı rivâyetlerin, gerekse sarığın fazileti bağlamında zikredilen diğer rivâyetlerin hadis usûlü kriterlerince sıhhat açısından birtakım problemler taşıdığını dile getiren İzmirli, bunların ihticaca elverişli olmadığını belirtmiştir. Rivâyetlerin sıhhat yönüyle tahlil ve tenkidinde ise isnad merkezli bir değerlendirme ve yaklaşım ortaya koyan İzmirli'nin, senedlerin zayıf olmasından hareketle ayrıca bir metin veya muhtevâ değerlendirmesine gerek duymadığı anlaşılmaktadır. Sonuç itibariyle sarığın sünnet olduğu ancak bu sünnetin fıkıh usûlünde ifade edildiği üzere sünnet-i hüddâ kapsamında değil de sünnet-i zevâid olarak görülmesini söyleyen İzmirli, böylece sarık meselesi üzerinden Hz. Peygamber'e ait fiillerin teşrîh veya beşerî / örfî nitelikli olup olmadığının iyi tespit edilmesi gerektiği mesajını verir. Bunu tespit etmek için de hadis usûlü ve fıkıh usûlü disiplinlerinin birlikte ele alınmasının önemine ve gerekliliğine dikkat çekmiştir.

Kaynakça | References

Ali el-Kârî, Ebü'l-Hasen Ali b. Sultân. *el-Makâletü'l-azbe fi'l-'imâmeti ve'l-'azebe*. thk. Ebû Üsâme Muhammed Faysal. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003.

Ali el-Kârî, Ebü'l-Hasen Ali b. Sultân. *Mirkâtü'l-mefâtîh şerhu Mişkâti'l-Mesâbih*. thk. Cemâl Aytânî. 11 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1414/1994.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn. *Şu'abu'l-îmân*. thk. Muhammed Saîd b. Besyûnî Zağlûl. 9 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1421/2000.

Bozkurt, Nebi. "Sarık". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/152-154. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *Sahîhu'l-Buhârî*. Riyad: Dârü's-Selâm, 2. Basım, 1419/1999.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *et-Târîhu'l-kebîr*. 12. Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

Deylemî, Ebû Şücâ' Şîrûye b. Şehredâr. *Firdevsü'l-ahbâr*. thk. Fevâz Ahmed Zümerlî – Muhammed el-Mu'tasım Billah. 5 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1407/1987.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî. *es-Sünen*. 8 Cilt. Kahire: Dârü't-Te'sîl, 1436/2015.

Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Alî el-Mevsilî. *Müsnedü Ebî Ya'lâ el-Mevsilî*. 5 Cilt. Kahire: Dârü't-Te'sîl, 1438/2017.

Ebû Zehre, Muhammed. *Usûlü'l-fikh*. Kahire: Dârü'l-Fikri'l-Arabî, 1958.

Elbânî, Nâsirüddîn. *Silsiletü'l-ehâdîsi'z-za'ife ve'l-mevzû'a*. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1412/1992.

Erdoğan, Mehmet. *Vahiy-Akıl Dengesi Açısından Sünnet*. 3. Baskı. İstanbul: İFAV, 2009.

Fîrûzâbâdî, Ebu't-Tâhir Muhammed b. Ya'kûb. *el-Kâmûsü'l-muhît*. thk. Muhammed Naîm el-Arksûsî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1426/2005.

Gazzâlî, Muhammed. *es-Sünnetü'n-Nebeviyye beyne ehli'l-fikh ve ehli'l-hadîs*. Kahire: Dârü's-Şürûk, 2007.

Güngör, Haydar. "Hz. Peygamber (s.a.s) Döneminde Kullanılan Kıyafetler", *Dergiabant (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi)* 4/8 (2016), 48-68.

Hâkim en-Nisâbûrî, Ebû Abdillâh Muhammed. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. thk. Sâlih el-Lehhâm. 4 Cilt. Beyrut: Dârü İbn Hazm: 1428/2007.

Hattâbî, Ebû Süleymân Hamd b. Muhammed. *Meâlimu's-Sünen*. nşr. Muhammed Râğîb et-Tabbâh. 4 Cilt. Halep: Matbaatü'l-İlmiyye, 1351/1932.

Heysemî, Ebü'l-Hasen Nûriüddîn Alî b. Ebî Bekr. *Keşfü'l-estâr an zevâidi'l-Bezzâr*. thk. Habîburrahman el-A'zamî. 4 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle 1399/1979.

İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullah b. Adî el-Cürcânî, *el-Kâmil fî du'afâi'r-ricâl*. thk. Mâzin es-Sirsâvî. 10 Cilt. Riyâd: Mektebetü'r-Rüşd, 1434/2013.

İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım Ali b. el-Hasen ed-Dımaşkî. *Târîhu medîneti Dımaşk*. thk. Muhibbüddîn Ebû Saîd Ömer el-Amrî. 80 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1415/1995.

İbn Ebî Hâtım er-Râzî. *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-azîm*. thk. Hikmet b. Beşîr. 16 Cilt. Suudi Arabistan: Dârü İbni'l-Cevzî, 1439/2018.

İbn Ebî Hâtım er-Râzî. *el-Cerh ve't-ta'dîl*. 9 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1271/1952.

İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed. *el-Musannef*. thk. Muhammed Avvâme. 26 Cilt. Cidde: Dârü'l-Kible li's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 1427/2006.

İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali. *el-Ğarâibü'l-mültekata min Müsnedi'l-Firdevs*. thk. Ebû Bekr Ahmed Câlû. 8 Cilt. Dubai: Cem'iyetu Dârî'l-Birr, 1439/2018.

İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalânî. *Lisânü'l-Mizân*. thk. Abdülfettâh Ebû Gудde. 10 Cilt. Beyrut: Mektebü'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye, 1423/2002.

İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalânî. *Takribü't-Tehzib*. thk. Âdil Mürşid. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle Nâşirûn, 2007/1428.

İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalânî. *Tehzibü't-Tehzib*. thk. Halîl Me'mûn vd. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1996/1417.

İbn Hibbân, Ebû Hâtım Muhammed b. Hibbân el-Büstî. *Kitâbü'l-mecrûhîn*. thk. Hamdî Abdülmecîd es-Selefî. 2 Cilt. Riyad: Dârü's-Süme'yî, 1420/200.

İbn Hibbân, Ebû Hâtım Muhammed b. Hibbân el-Büstî. *Kitâbü'l-Sikât*. nşr. Muhammed Abdülmüîd Hân. 10 Cilt. Haydarâbâd: Dâiretü'l-Meârifi'l-Osmâniyye, 1393/1973.

İbn Arrâk, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Kinânî, *Tenzihü's-şerîati'l-merfûa ani'l-ahbârî's-şenâti'l-mevzûa*. thk. Abdülvehhâb Abdüllatîf – Abdullah Muhammed el-Ğumârî. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. Basım, 1401/1981.

İbn Sîde, Ebu'l-Hasan Ali b. İsmâîl. *el-Muhassas*. 17 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Ali el-Bağdâdî. *Kitâbü'd-Du'afâ ve'l-metrâkîn*. thk. Ebu'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1406/1986.

İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Ali el-Bağdâdî. *Kitâbü'l-Mevzûât*. thk. Tevfik Hamdân. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003.

İclî, Ebu'l-Hasan Ahmed b. Abdullah. *Târîhu's-sikât*. thk. Abdülmü'tî Kal'acî. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1405/1984.

Kâdî, Ebû Tâlib. *İlelu't-Tirmizî el-kebîr*. nşr. Subhî es-Sâmerrâî v.d. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1409/1989.

Karadâvî, Yusuf. *Kur'ân ve Sünnet Işığında İslâm Fıkhını Yeniden Okumak*. çev. Abdullah Kahraman. İstanbul: Nida Yayıncılık, 2018.

Karadâvî, Yusuf. *Sünneti Anlamada Yöntem*. çev. Bünyamin Erul. İstanbul: Nida Yayıncılık, 2009.

Kettânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ca'fer. *ed-Di'âme fi ahkâmi sünneti'l-'imâme*. Dımaşk: Matbaatü'l-Feyhâ, 1342/1923.

Köktaş, Yavuz. *Fıkıh ve Hadis ya da Doktor ve Eczacı*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2020.

Macit, Yahya. "Son Dönem İslam Hukukçularından: İzmirli İsmail Hakkı (1868-1946)". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 6 (2005), 233-267.

Mizzî, Ebü'l-Haccâc Yûsuf b. Abdurrahman. *Tehzîbü'l-Kemâl fi esmâi'r-ricâl*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 35 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2. Basım, 1403/1983.

Mübârekpûrî, Ebu'l-Ulâ Muhammed Abdurrahman. *Tuhfetü'l-ahvezî bi-şerhi Câmi'i't-Tirmizî*. 10 Cilt. Dımaşk: Dârü'l-Feyhâ, 1432/2011.

Münâvî, Muhammed Abdürraûf. *Fezû'l-kadîr şerhu'l-Câmi'i's-sağîr*. thk. Ahmed Abdüs-selâm. 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1422/2001.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *Sahîhu Müslim*. Beyrut: Dârü Kurtuba, 2. Basım, 1430/2009.

Sakallı, Talat. "Hüdaî Sünnet-Zevaid Sünnet Ayırımı". *Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Sempozyumu*. 39-55. Samsun: 1993.

Sehâvî, Şemsüddîn Muhammed b. Abdurrahman. *el-Makâsidü'l-hasene*, thk. Muhammed Osmân. Beyrut: Dârü'l-Kitâbî'l-Arabî, 4. Basım, 1422/2002.

Serahsî, Ebû Bekr Muhammed b. Ebî Sehl. *Usûlü's-Serahsî*. nşr. Ebu'l-Vefâ el-Efgânî. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1414/1993.

Süyûtî, Ebü'l-Fazl Abdurrahman b. Ebî Bekr. *el-Câmi'u's-sağîr fi ehâdisi'l-beşîri'n-nezîr*. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2. Basım, 1425/2004.

Süyûtî, Ebü'l-Fazl Abdurrahman b. Ebî Bekr. *ed-Dürü'l-mensûr fi't-tefsîr bi'l-mensûr*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. 17 Cilt. Kahire: Dârü Hicr, 1424/2003.

Süyûtî, Ebü'l-Fazl Abdurrahman b. Ebî Bekr. *el-Leâli'l-masnû'a fi'l-ehâdisi'l-mevzû'a*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1395/1975.

Süyûtî, Ebü'l-Fazl Abdurrahman b. Ebî Bekr. *ez-Ziyâdât 'ale'l-mevzûât*. thk. Râmiz Hâlid. Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1431/2010.

Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali. *el-Fevâidü'l-mecmûa fi'l-ehâdisi'l-mevzûa*. thk. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1416/1995.

Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali. *Neylü'l-evtâr min esrâri Münteka'l-ahbâr*, thk. Muhammed Subhî. 16 Cilt. Beyrut: Dârü İbn Hazm, 1427/2006.

Tâberânî, Ebu'l-Kâsım Süleymân b. Abdullah. *el-Mu'cemü'l-kebir*. nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi. 25 Cilt. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, ts.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah

b. Abdülmuhsin et-Türkî. 25 Cilt. Kahire: Dârü Hicr, 1422/2001.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. *el-Câmi'*. 5 Cilt. Kahire: Dârü't-Te'sîl, 2. Basım, 1437/2016.

Ukaylî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr. *Kitâbü'd-Du'afâi'l-kebîr*. thk. Abdülmü'tî Emîn Kal'acî. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1404/1984.

Uysal, Muhittin. *Peygamber Günlerinde Giyim Kuşam ve Süslenme*. Konya: Yediveren Kitap, 2004.

Yalçın, İsmail. "Sarık/Fıkıh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/154. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *el-Kâşif*. thk. Muhammed Avvâme – Ahmed Muhammed el-Hatîb. 2 Cilt. Cidde: Dârü'l-Kible li's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 1413/1992.

Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *Mîzânü'l-i'tidâl fî nakdi'r-ricâl*. thk. Muhammed Rıdvân. 5 Cilt. Beyrut: er-Risâletü'l-Âlemiyye, 2. Basım, 1440/2019.